

Gönderim Tarihi: 27.02.2022

Kabul Tarihi: 26.08.2022

GÖRSEL ANLATI TÜRÜ OLARAK TELEVİZYON VE ŞİDDET ÖĞRENİMİ İLİŞKİSİ

The Relationship of Television and Violence Learning as a Visual Narrative
Type

Ülhak ÇİMEN

Doç. Dr.; Atatürk Üniversitesi
İletişim Fakültesi-Radyo, Sinema ve Televizyon Bölümü
ulhacimen@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7307-4874

Hüseyin AÇAR

Öğr. Gör.; Dicle Üniversitesi
Teknik Bilimler MYO-Basım ve Yayın Teknolojileri Programı
huseyin.acar@dicle.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-2314-6454

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Yaşayan her canlının yaşamını devam ettirme ve yaşamsal gereksinimleri sağlamak zorunda olduğu dikkate alındığında, doğal yaşam alanları içerisinde canlıların, özellikle de insanların doğayı, doğa olaylarını anlama/anlamlandırma ve çevresindeki diğer canlılar ile olan ilişkilerini temellendirmesinde öğrenme, önemli bir etmen olarak dikkat çekmektedir. Yaşamın idame ettirilmesinde öğrenmeye bağlı olarak geliştirilen edimlerden biri olan şiddet, insanlığın başlangıcından itibaren hayatın bir parçası olarak varlığını devam ettirmiş, tarihsel süreç içerisinde kültürel bir olgu olarak da görsel ve işitsel birçok sanatsal yapıtta yer bulmuştur.

Savaşçı nitelikleriyle ön plana çıkan ilkel toplumlarda, varlığın devamı amacıyla gerçekleştirilen şiddet edimi, sözlü kültür döneminde masallar aracılığıyla gelecek nesillere aktarılırken, yazılı kültürle birlikte hikâyeler vasıtasıyla varlığını devam ettirmiştir. Sözlü ve yazılı anlatının ardından sinema ve televizyonun icadı, görsel anlatının ön plana çıkmasını sağlamış ve böylece şiddet olgusuna da yeni bir anlatı alanı yaratmıştır. Teknolojik gelişmelerin yaşandığı 19. yüzyıl ve sonrasında görsel anlatı olanaklarının gelişmesine paralel olarak, bu yeni anlatı türü dâhilinde hazırlanan içerikler, diğer anlatı türlerinde de olduğu gibi hedef kitle üzerinde farklı etkiler oluşmasını sağlamıştır.

Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de gelişen teknolojiyle birlikte yaygınlaşan kitle iletişim araçları ve bu araçlar vasıtasıyla hedef kitleye sunulan içeriklerin olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Kitle iletişiminde önemli bir unsur olan medya içerikleri genel anlamda hedef kitlenin haberdar olma, bilgi edinme ve yeni şeyler öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanmaktadır. Ancak son dönemlerde artan rekabet nedeniyle, elinde bulundurduğu hedef kitleyi kaybetmek istemeyen medya organları, izleyici beklentilerine göre içerik üretimi

yapmakta, hazırlanan bu içerikler ise özellikle ergenlik dönemindeki bireylerin yanı sıra çocukları hatta yetişkin birçok kişiyi de olumsuz etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kitle İletişim Araçları, Şiddet, Medya, Televizyon

Abstract

Considering that every living creature has to maintain its life and provide vital needs, learning draws attention as an important factor in the foundation of living things, especially people, in their natural habitats, their relations with nature, natural events and other living things around them. Violence, which is one of the acts developed depending on learning in the maintenance of life, has continued its existence as a part of life since the beginning of humanity, and has found its place in many visual and auditory artistic works as a cultural phenomenon in the historical process.

While the act of violence and the transmission of violence, which were carried out for the continuation of existence in primitive societies, which came to the forefront with their warrior qualities, were transferred to future generations through tales in the oral culture period, they continued their existence through stories together with the written culture. After oral and written narrative, the invention of cinema and television brought visual narrative to the fore and thus created a new narrative space for the phenomenon of violence. In parallel with the development of visual narrative possibilities in the 19th century and after technological developments, the contents prepared within this new narrative type, as in other narrative genres, created different effects on the target audience.

Mass media, which has become widespread with the developing technology in our country as well as around the world, and the content presented to the target audience through these tools have positive and negative effects. Media content, which is an important element in mass communication, is prepared to meet the needs of the target audience to be aware, to acquire information and to learn new things. However, due to the increasing competition recently, media organs that do not want to lose their target audience produce content according to the expectations of the audience, and these prepared contents negatively affect children and even many adults, especially in adolescence.

Keywords: Mass Media, Violence, Media, Television

1. GİRİŞ

İnsanlar, içinde buldukları toplum veya dünya hakkında sahip oldukları bilgi ve düşüncelerini kişisel tecrübelerden ziyade kendilerine anlatılan hikâyelerle şekillendirmektedir. Özellikle medyanın söz konusu olmadığı yıllarda, bir kültüre ait bilgi veren hikâyeler; ebeveynler, din adamları veya ortak kültürü paylaşan topluluğun bireyleri vasıtasıyla sözlü olarak aktarılırken, geçmişteki bu anlatıcıların yerini günümüzde medya ve medya uygulamaları yani kitle iletişim araçları almış durumdadır. Ancak, özellikle 90'lı yıllardan itibaren kitle iletişim araçları vasıtasıyla aktarılan hikâyelerde, şiddet ve şiddet olgusu hedef kitlenin dikkatini canlı tutmak

amacıyla olay örgüsü içerisine dâhil edilen unsurlardan biridir. İzleyici üzerinde yarattığı olumsuz etkiler göz önüne alındığında konu üzerine birçok araştırma ve akademik çalışma yapılmış olsa da, gerek televizyon ve sinema yapımlarında gerekse spor, eğlence ve rekabet unsuru barındıran televizyon programlarında oluşturulan içeriklerde söz konusu olgu yerini korumaktadır.

Genel anlamda medya kullanıcıları kitle iletişim araçları vasıtasıyla kendilerine sunulan içerikleri model alma, özdeşim kurma, bilişsel gelişim, sosyal ve duygusal gelişim ve toplumsallaşma süreçlerine bağlı olarak farklı şekillerde içselleştirmektedir. Bu nedenle şiddet veya saldırganlık edimleri biyoloji, psikoloji, psikiyatri ve sosyoloji gibi farklı disiplinler tarafından analiz edilmektedir. Bu da kavramın farklı şekillerde tanımlanmasına ve algılanmasına neden olmaktadır. Örneğin biyoloji disiplini şiddetin insan doğasında hali hazırda var olduğunu belirtirken, psikoloji ve psikiyatri disiplini ise bireyin zekâ seviyesi ve psikopatolojik hastalıklar gibi kişilik özellikleri ekseninde analiz etmektedir. Sosyoloji disiplini ise söz konusu edimin, bireyin içinde bulunduğu toplumun yapısı, bu yapıyla ilintili olarak oluşturulmuş değer algısı ve söz konusu toplum içinde bireyin sosyalleşme biçimi konuları üzerinden şiddeti açıklamaya çalışmaktadır.

Bu çalışmada içerik çözümlemesi yöntemiyle şiddet ve şiddetin sunumu üzerine daha önce yapılmış olan çalışmalar, internet üzerinden ulaşılan yerel gazeteler ve çalışma dâhilinde ele alınan dizi filmler, reklamlar ve haber içerikleri incelenerek değerlendirme yapılmıştır. İletişim araştırmalarında veri toplama tekniklerinden olan “içerik çözümlemesi kayıtlı metinlerin analizine yönelik bir yöntemdir ve mesajın kapsadığı, taşıdığı ve ilettiği enformasyonuna odaklanır” (Yıldırım, 2015:105). Bu bağlamda çalışma kapsamında, sözlü ve yazılı anlatımın yanı sıra görsel anlatımda da sıkça başvurulan şiddet öğesinin öğrenilen bir olgu olduğu dikkate alınarak sözlü, yazılı ve görsel anlatı türlerinde kullanım şekilleri ele alınmaktadır.

Konu ile ilgili birçok araştırma yapılmış olmasına rağmen bu araştırmalar genellikle görsel anlatı formlarında ele alınan şiddet olgusunu belli bir yaş grubu dâhilinde incelemektedir. Bu nedenle genel izleyici kitlesi göz önünde bulundurularak, şiddet olgusunun ele alınmasına yönelik bir çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. ŞİDDET VE ŞİDDET BİÇİMLERİ

Kavramın farklı disiplinler tarafından ayrı ayrı çözümlenmesi nedeniyle kesinleşmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Kavram, Dünya Sağlık Örgütü tarafından “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya

gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” olarak tanımlanırken Türk Dil Kurumu (1999: 1866) tarafından ise; “kişinin kendisi ya da farklı kişi ve gruplarla anlaşmazlığa düştüğünde sorun çözme, inandırma, uzlaştırma gibi yöntemlere başvurmak yerine; yaralama, ölüm, psikolojik zarar verme, gelişme geriliğine neden olma ya da ihmal etme ile sonuçlanabilen, kasıtlı güç kullanımına dayalı olarak davranışlara başvurusu” şeklinde tanımlanmaktadır.

Benzer şekilde Aktaş (2006: 13), şiddeti “bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına veya sakat kalmasına neden olan bireysel ve toplu hareketlerin tamamı” olarak tanımlamaktadır.

Televizyon içerikleri üzerine çözümlemeler yapan Gerbner ve Gross (Aktaran: Özer, 2007: 103-104) ise “Fiziksel gücün silahlı ya da silah kullanmadan, kişinin kendisine ya da başkalarına karşı, kurbanın kendi rızası dışında, acı verecek şekilde incitilmesi, öldürülmesi ya da olayın bir parçası olarak kurban olacak derecede tehdit edilmesi unsurlarının açık bir ifadesi” olarak tanımlamaktadırlar. Her ne kadar kavrama dair farklı tanımlamalar yapılmış olsa da bu tanımlamalarda kişinin canını acıtmak, yaralamak, öldürmek, mala zarar vermek amacıyla güç kullanmak veya yasalara aykırı saldırgan davranışlar gibi ortak olan noktalar bulunmaktadır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de farklı örnekleriyle toplumsal yaşam dâhilinde yer alan şiddet, uygulanma şekillerine göre; fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik ve siber şiddet olmak üzere sınıflandırılabilir. Nedenlerinin ve sonuçlarının doğru bir şekilde ele alınarak analiz edilebilmesi için yapılan bu sınıflandırmaya göre fiziksel şiddet, insanlık tarihi boyunca en sık karşılaşılan şiddet türü olarak dikkat çekmektedir. Herhangi bir alet kullanılsın veya kullanılsın genellikle fiziki güç kullanımına bağlı olarak maruz kalan kişide fiziksel zararlar sonuçlanan fiziksel şiddet, Neugebauer’in de belirttiği gibi “istismar mağdurun sağlığını olumsuz etkileyen ve vücutta iz bırakan lezyonların ve yaralanmaların bulunması” (Aktaran: Polat, 2016: 25) olarak tanımlanabilir.

Bireyin rızası dışında gerçekleşen ve saldırıya uğrayan kişide utanç ve aşağılanma gibi olumsuz duyguların oluşmasına neden olan cinsel şiddet, Atman’ın da (2003: 334) belirttiği gibi “fiziksel zorlama, vücuda zarar verme ya da kurbanın ruhsal hastalık, zihinsel gerilik ve ilaç etkisi nedeniyle rıza gösterme yetisinin olmadığı durumlarda bir ergene ya da yetişkine cinsel girişim” olarak tanımlanabilir. Saldırıya maruz kalan kişide fiziksel ve psikolojik travmalara neden olan cinsel saldırılar; eylemlere, saldırgan

tipolojisine ve cinsel saldırıya maruz kalan kişiye bağlı olarak üç gruba ayrılarak incelenebilir. Polat (2017: 27) tarafından yapılan bu sınıflandırmada cinsel saldırılar eylemlere bağlı olarak; cinsel taciz, takip suçu, penetrasyonun olmadığı ve penetrasyonun olduğu cinsel saldırılar olmak üzere dört alt gruba ayrılırken saldırganın tipolojisine bağlı olarak; yabancı saldırgan, tanıdık saldırgan, flört saldırgan ve evlilikte saldırgan şeklinde sınıflandırılmaktadır. Son olarak saldırıya maruz kalan mağdur açısından yapılan sınıflandırma ise; kadın, çocuk, yaşlılar, engelliler ve LGBT olmak üzere sınıflandırılarak ele alınabilir.

Günlük yaşam pratikleri dâhilinde sıkça karşılaşılan bir diğer şiddet türü ise, temelinde yaşanılmış psikolojik rahatsızlıklar bulunan ve özellikle maruz kalan kişide büyük yıkımlara neden olan duygusal şiddettir. Reddetme, tek başına bırakma, yıldırma ve aşağılama gibi nedenlere bağlı olarak gelişen duygusal şiddet, fiziksel ve cinsel şiddet gibi diğer şiddet türleriyle birlikte var olabilmesi ve şiddete maruz kalan kişide somut fiziksel bulguların olmamasıyla diğer şiddet türlerinden ayrılmaktadır (Polat, 2017: 31-32).

Bir diğer şiddet türü olan ekonomik şiddet ise barındırdığı tezat davranışlar ve maruz kalan kişiler nedeniyle dikkat çekmektedir. Genellikle kadın ve çocuk üzerinde ekonomik güç kullanarak yaptırım uygulama veya ekonomik gücü kontrol amaçlı kullanım şeklinde gerçekleşen ekonomik şiddet, Polat'ın da (2017: 33) belirttiği gibi; “kadının çalışmasına, düzenli bir iş tutmasına engel olmak, ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamamak, kadının iş yaşantısında ilerlemesine yardımcı olabilecek fırsatları değerlendirmesine engel olmak, ...” gibi farklı şekillerde tezahür etmektedir.

Teknoloji çağı olarak adlandırılan 21. yüzyıl yani günümüzde, gelişen teknolojiye paralel olarak kullanılan kitle iletişim araçlarının her geçen gün kendini yenilemesi ve kullanım alanının genişlemesi, cep telefonu ve bilgisayar aracılığıyla uygulanan siber şiddetin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Günümüzde kitle iletişim araçları mülkiyetinin yaygınlaşmasıyla kişisel bilgisayarlar ve android özellikli telefonların haberleşme aracı olarak kullanılmasıyla birlikte, anlık mesajlaşmayı sağlayan uygulamaların yanı sıra e-mail, youtube, twitter ve instagram gibi fotoğraf ve video paylaşım siteleri siber şiddetin uygulandığı mecralar haline gelmiştir. Maruz kalan kişide psikolojik, duygusal ve sosyal anlamda olumsuz sonuçlara neden olan siber şiddet, saldırgan tarafından devamlı olarak gönderilen mesajları; yani anlık mesajları ve sanal ortamda gönderilen cinsel içerikli taciz veya iftira mesajlarını kapsamaktadır.

3. İNSANLIK TARİHİ VE ŞİDDET

“En güzel manzaranın olduğu yerde bile, ağaçların, yaprakların altında böcekler birbirini yer. Şiddet yaşamın bir parçasıdır.” Francis Bacon

Kelime anlamı itibariyle kesinleşmiş bir tanımı yapılamayan şiddetin tarihinde de tanımında olduğu gibi bir kesinlik bulunmamaktadır. İlk insandan günümüze kadar geçen süreç içerisinde dönemsel olarak kavramın anlamındaki değişimler, şiddet ve şiddetin tarihinin de karışık bir hal almasına neden olmaktadır. İnsanlık tarihi ile birlikte var olan şiddet eylemi, ilk dönemlerde her ne kadar hayatta kalma veya otorite sağlama amacıyla kullanılsa da, ilerleyen zamana bağlı olarak değişen toplumsal yapı ve teknolojiye paralel olarak günlük hayatın her anına ve her alanına yerleşmiş durumdadır.

Semavi dinlerin kutsal kitaplarında anlatılan Habil ile Kabil kıssası, insanlık tarihinde gerçekleştirilmiş olan ilk şiddet eylemidir. Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat'ın birinci bölümü Tekvin'de çiftçilerle çobanlar arasındaki mücadele sebebiyle gerçekleştirildiği anlatılan Habil'in Kabil'i öldürmesi, her ne kadar isim belirtilmeden anlatılmış olsa da Kuran'ı Kerim'de, Maide Suresinin 27 ve 32. ayetleri arasındaki bölümünde de anlatılmaktadır. İnsanlığın ilk dönemlerinde kıskançlık, hırs ve öfke gibi insan kaynaklı olumsuz duygular temelinde ortaya çıkan saldırgan davranış veya şiddet eylemi, semavi dinlerin kutsal metinlerinin dışında, mitolojik alıntılarda da yer almaktadır.

Soğuktan korunmak ve hayatta kalmak amacıyla yaşam alanı olarak mağaraların kullanıldığı, yani henüz yerleşik yaşamın olmadığı “Paleolitik Çağ'da geçimin avcılık-toplayıcılıkla sağlanması, hareketli bir yaşam biçimi sürdürülmesini zorunlu kılmıştır. Hayvanların hareketliliklerine göre bir pozisyon alan avcı toplayıcıların belirli bir toprak parçası üzerinde kalmalarına imkân yoktur” (Aytan, 2021: 979). Avcılık ve toplayıcılık dönemi olarak adlandırılan bu dönemin ardından yerleşik yaşama geçişle birlikte yaşanan toplumsallaşma, insan ihtiyaçlarında artış yaşanmasına vesile olur. Söz konusu ihtiyaçlara bağlı olarak yaşanan hammadde ihtiyacı, toplumlar veya gruplar arasında rekabeti ortaya çıkararak ilkel dönemde yeme ihtiyacını gidermek ve hayatta kalmak için savunma amacıyla hayvanları öldürme olarak gerçekleşen şiddet kullanımının, silahların da kullanıldığı çatışmalar halini almasına neden olur.

Feodal yapıya geçmeden önce kabile, klan ve boy şeklinde örgütlenen ilkel toplumlarda güçlü olanın güçsüz olana uyguladığı bir şiddet

durumu söz konusudur. Sık sık en yakın komşularıyla savaş halinde olan bu toplumlarda şiddet eylemi kendini savunmak amacıyla bireysel kullanılmaktan ziyade; sınırların korunması, bölgesel hâkimiyet sağlama ya da öç amacıyla kullanılır. Bu bağlamda Ateş'in de (2017: 49) belirttiği gibi Darwin'in "Doğal Seleksiyon" teorisinde yapmış olduğu "Hayat bir mücadeledir, doğal ayıklama vardır, kuvvetli olanın ayakta kalabilmesi için zayıf olanı yok etmesi doğrudur" analizi, insanlık tarihindeki şiddet uygulamasını özetler niteliktedir.

Şiddetin kadim olarak adlandırılabilir karakteri, yani özü ve ortaya çıkmasına neden olan duygular ve bu duyguların sergilenmesi, zaman bağlamında da benzerlik göstermektedir. B. Chul Han'a göre "modernite öncesinde şiddet her yerde ve alenidir; hatta gündelik hayatın, toplumsal pratiğin ve iletişimin bir parçasıdır. İlkel ya da arkaik insanda tüm dolaysızlığıyla, kanlı biçimde kendini göstermektedir" (Aktaran: Öner, 2019: 608).

Modernite öncesinde iktidarın gücünü gösterme şekillerinden biri olan şiddet, kamusal alanlarda kanlı seyirlikler halinde sergilenmiştir. Antik Roma'da gladyatör savaşlarından önce özellikle kalabalık bir kitle tarafından izlenmesi amacıyla gerçekleştirilen infazlar, söz konusu seyirlik gösteriler içerisinde ön plana çıkmaktadır. Bu infazla kılıçla veya ateşle ölümün yanı sıra suçluların av hayvanlarına parçalanması şeklinde gerçekleştirilen ve izleyici kitlenin saldırganlık dürtülerini yatıştıran eğlenceler olarak nitelendirilir. Arkaik kültürde ve Antik Çağ'da uygulanma şekli ve uygulanma oranına paralel olarak iktidarın simgesi sayılan ve aleni bir şekilde kanlı gösteriler halinde sunulan şiddet, moderniteyle birlikte kamusal alandan uzaklaşarak iktidarı simgeleyen bir olgu olmaktan çıkar. Böylece şiddet artık "görünürden görünmeze, apaçıkta mahreme, fizikten psişiğe, askeri olandan medyatik olana ve cephesel karşılaşmadan viral buluşmaya" kaymaktadır (Byung Chul Han, 2020: 17). Görüldüğü gibi her dönemde var olan şiddet, zamana ve duruma göre kılıktan kılığa giren bir oyuncu gibi değişmekte, ancak varlığını ve etkinliğini hiçbir zaman kaybetmemektedir.

Her ne kadar modernite öncesi toplumlarda şiddetin daha yoğun bir şekilde yer aldığı, moderniteyle birlikte şiddet olaylarının azaldığı düşüncesi insanlar tarafından kabul edilen bir kanı olsa da, modernite şiddetin azalmasına vesile olmaktan ziyade şekil değiştirmesini sağlayan bir dönüşümdür. Bu nedenle, toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimleri olarak tanımlanan modernite, Harvey'e göre (2010: 23-24); "kendimizi, bize serüven, iktidar, haz, ilerleme ve bunların yanı sıra kendimizin ve dünyanın dönüşümünü vaat eden, ama aynı zamanda, sahip olduğumuz, bildiğimiz,

okuduğumuz her şeyi imha etme tehdidini taşıyan” bir ortamdır.

Hayatın anlamını belirleyen önceliklerin değiştiği modern dönemin sonrasında da, özellikle dünya basınında geniş yer bulan ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla büyük bir kitle tarafından takip edilen I. ve II. Dünya Savaşı, 1789 ile 1799 yılları arasında Fransa’da monarşinin yıkılarak Cumhuriyetin kurulmasıyla sonuçlanan Fransız Devrimi ve bu süreçte kurulan Engizisyon mahkemeleri ve bu mahkemelerin faaliyetleri, hatta yakın tarihe bakıldığında, özellikle Amerikan tarihinde önemli bir yere sahip olan İkiz Kuleler’in yıkılması, Azerbaycan’ın Karabağ’ı yeniden toprak bütünlüğü içerisine dâhil etmesi gibi tarihi olaylar, aslında şiddetin günümüzde de insan unsurunun bulunduğu her yerde olduğunu ve varlığını her zaman devam ettirdiğini gösterir niteliktedir.

4. SÖZLÜ, YAZILI VE GÖRSEL ANLATIDA ŞİDDETİN SUNUMU

Bu bölüme kadar şiddetin ne olduğu, şiddeti ortaya çıkaran durumlar ve şiddetin türleri ile birlikte tarihsel süreç açısından şiddetin varlığı ele alındı. Ancak şiddetin ortaya çıkmasında bireyin içinde bulunduğu koşullar kadar şiddetin ve şiddet biçimlerinin öğrenilmesi de etkili olmaktadır. Birey bu öğrenme edimini sözel ve görsel anlatı aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Ele alınan konu gereği, öğrenme ediminin gerçekleştiği kanallar olan sözlü, yazılı ve görsel anlatımların genel tarihine bakıldığında; toplu yaşama geçişle birlikte günlük yaşam dâhilindeki faaliyetlerin yürütülmesi adına insanlar, edindikleri tecrübelerin yanı sıra geleceğe yönelik amaç ve isteklerini birlikte yaşadığı toplumun diğer bireyelerine aktarırlar. “Dolayısıyla birlikte yaşayan insanlar, kaçınılmaz olarak, birbirleri arasında kendilerini ve yaşam süreçlerini açıklayan ve iletişim araçları kullanmış ve anlam iletiminde bulunmuşlardır” (Erdoğan, 1999: 22). Fiziksel ve jestsel olmakla birlikte, aynı yerdelik ve aynı andalığa bağlı olan ilk dönem anlam iletiminde insanların kullandıkları malzemeler, taş ve ağaç gibi doğada hazır buldukları materyallerdir. Ancak toplu yaşama geçişle birlikte toplum dâhilindeki bireyeler günlük yaşam pratiklerini yürütebilmek için amaç, istek ve deneyimlerini birlikte yaşadığı kişi veya kişilere anlatmak zorundadır. Bu nedenle iletişim anlamında dil yani konuşma önemli bir unsurdur. Her ne kadar doğrudan veya dolaylı türden kanıtlar zayıf olsa da, Poe’nin de (2014: 66) belirttiği gibi, M.Ö. 180.000 ile M.Ö. 3500 arasındaki dönem konuşma kültürünün temelini oluşturulduğu düşünülerek Konuşma Çağı olarak adlandırılmaktadır.

Topluluk halinde yaşama geçiş ve iletişimde dilin kullanılması, birey

merkezli düşünce yapısından toplum merkezli düşünce yapısına geçişi sağlayarak, yaşanan tecrübelerin gelecek nesillere aktarımına zemin hazırlar ve iletişimde kullanılan mesajların aynı yerdelik ve aynı andalığa olan bağımlılığı son bulur. Yazının olmadığı M.Ö. 2000’li yıllarda, gerek duygu ve düşünce aktarımı amaçlı olsun gerekse yapılacak av öncesinde avın başarılı geçmesi için totem amacıyla çizilmiş olsun insan yaşamına ve insanın doğayla olan ilişkisine yönelik bilgiler, mağara duvarlarına çizilmiş resimlerdir. Yaşanılan anıların resimler halinde mağara duvarlarına resmedilmesinin ardından “Sümerler M. Ö. 3500 yıllarında bilinen ve sembolün sesi belirlediği ilk yazıyı kullandılar” (Erdoğan, 1999: 31). Sümerlerin ardından M. Ö. 3100’lü yıllarda Mısırlılar tarafından hiyeroglif geliştirilmiş, M. Ö. 2500’lü yıllarda ise yazının taş ya da ağaç yerine, taşınabilmesinde kolaylık sağlanması ve daha kalıcı olmasını sağlamak amacıyla papirüs kullanılmıştır. Yazının ve yazılı iletişimin kalıcılığını sağlayarak gelecek nesillere bilgi aktarımı ise, önce Yunanlılar tarafından geliştirilen parşömenler ve sonrasında Çin’de geliştirilen kâğıt ve mürekkeple sağlanmıştır. Yazı ve yazılı iletişimin kalıcılığı konusundaki bu gelişmeler, asıl mesleği kuyumculuk olan Johannes Gutenberg’i matbaa alanında çalışmalar yapmaya sevk etmiş ve Gutenberg, yaptığı çalışmalar sonucunda 1452 yılında geliştirdiği matbaa ile yazı aracılığıyla iletilen bilgilerin daha fazla insana ulaşmasına vesile olmuştur.

Yazılı iletişimle birlikte kalıcılığın sağlanmasının ardından, özellikle kitle iletişim açısından daha fazla kişiye aynı anda ulaşabilme amacına yönelik çalışmalar yapılarak kitle iletişiminin mihenk taşı olan televizyonun icadı gerçekleşir. Bünyesinde barındırdığı sözlü ve yazılı iletişim olanakları nedeniyle homojen bir yapıya sahip olan bu yeni teknoloji aracılığıyla, hedef kitleye görsel ve işitsel olarak ileti aktarımı sağlanır. Hangi iletişim aracı kullanılırsa kullanılsın iletişimdeki temel amaç, kaynaktan hedefe mesajın gönderilmesi ve bu mesajın hedef tarafından çözümlenmesidir. Bu bağlamda isteklerin, duygu ve düşüncelerin sözlü veya yazılı ifade edilmesi olarak tanımlayabileceğimiz anlatım, aslında iletişimde bulunan kişi veya kişilere herhangi bir konu hakkında düşüncelerin iletilmesidir. Anlatım türleri ise genelde sözlü ve yazılı anlatım türleri olarak ikiye ayrılmaktadır.

4.1. Sözlü Anlatıda Şiddetin Sunumu

Sosyoloji disiplinde olduğu gibi toplumsal yapılar geleneksel, modern ve postmodern toplumlar şeklinde gruplandırıldığında, toplumlar genelinde yaşanan değişim ve dönüşümlerle birlikte bu toplumlarda yaşanan şiddet olaylarındaki yoğunluğu da anlamamız mümkündür. Kızılcılık ve Erjem’in (1994: 182) “farklılaşmanın, uzmanlaşmanın, işbölümünün, sosyal

ve coğrafi hareketliliğin az olduğu, üyelerin birbirine benzediği, norm ve değerlerin egemen olduğu toplumlar” olarak tanımladığı geleneksel toplumlarda daha çok aile ve birincil gruplar arasında gerçekleşen iletişim, duygusal ve yüz yüze olduğu için samimidir. İlerleyen zamanla birlikte ateşi kullanmayı öğrenen, kullandığı araç gereçleri geliştiren insanlar iletişim tarzlarını da geliştirirler. “Doğuda hayvanların evcilleştirilmesi ve Batıda sulama ile yenilebilir bitkilerin ekilmesi, güneşte kurutulmuş briketlerin ve taşların ev yapımında kullanılması yerleşik yaşamı toprağa daha çok bağladı. Bu yeni üretimle, aynı anda, insanın kendini ve süreçlerini anlatması gereği doğdu” (Erdoğan, 1999: 20). Buna bağlı olarak Sever’in de, düşüncelerin ve duyguların başkalarına sözlü olarak bildirilmesi ya da duygu, düşünce, istek, bilgi ve tasarımların sözle aktarılması olarak tanımladığı sözlü anlatım, insanların kendilerini ve süreçlerini anlatmasında kullandıkları ilk iletişim şeklidir. İnsan yaşamında önemli bir konuma sahip olan ve dinleme eylemiyle birlikte var olan sözlü iletişim veya konuşma, özellikle bireyin çocukluk dönemi açısından son derece önemlidir. Henüz okuma yazma becerisi kazanmamış olan çocuklar, sahip oldukları bilgileri sözlü iletişim yoluyla elde etmektedirler. Bu nedenle çocuklara anlatılan masal ve hikâyeler, hem ders verici nitelikleri hem de eğlendirici yapılarıyla çocukların ilgisini çeken anlatı türleridir. Ancak her ne kadar kesin bir tanımla yapılmamış olsa da maruz kalan kişilerde fiziksel ve zihinsel anlamda olumsuz sonuçlara yol açan şiddet eylemleri, söz konusu anlatı türü içerisinde yer almaktadır. Bu noktada dikkat çeken nokta ise, bilgilendirici ve eğlendirici içeriğe sahip olmalarına rağmen masal ve hikâyelerdeki şiddet eylemleri ve nedenlerinin haklı gerekçelere bağlanması ya da bağlanmaya çalışılmasıdır.

Masal ve hikâye odağında sözlü anlatım türleri ele alındığında şiddet olgusu veya şiddet eylemi genellikle; dayak atma, yakma, yok etme ya da hayatına son verme ve mahrum bırakma şeklinde anlatı içerisinde yer almaktadır. Şiddet eyleminin söz konusu anlatı içerisine dâhil edilme nedenleri ise genellikle şiddete maruz kalan veya kalacak olan kişinin olumsuz kişilik özelliklerine sahip olması, diğer insanlar hakkındaki kötü düşünceleri ve toplumsal yaşam pratikleri dâhilinde olumsuz davranışlar sergilemesidir.

Özellikle ilk gençlik dönemlerindeki kişilerin merak ve heyecanla dinlediği bu masallar aslında eğlendirirken eğitmekte, hayata hazırlamak gibi işlevleri bulunmakta, toplumların kültürel öğelerinin de kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamakta, ayrıca dinleyenlerin de kendilerine rol model alacağı kişileri seçmelerine imkân tanımaktadır. Dede Korkut Masalları veya

kahramanlık temalı hikâyeler ise onların bu seçimi yapmaları için uygun birer araç durumundadırlar. Fakat masal ve hikâyeler içerisinde yer alan olumsuz karakterlere karşı gerçekleştirilen haklı bir eylem olarak gösterilen şiddet ve şiddet eylemleri özellikle çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmekte ve kendisini özdeşleştirdiği karaktere uygun olarak, çevresinde olumsuz davranışlar sergilediğini düşündüğü kişilere karşı şiddet uygulayabilmektedir. Çünkü ona göre kendisi de bir kahramandır ve kahramanlar kötü addedilen kişileri cezalandırmalıdır.

4.2. Yazılı Anlatıda Şiddetin Sunumu

İlkel toplumların, yaşamlarına ve doğayla olan ilişkilerine yönelik mağara duvarlarına çizdikleri resimler ile düşüncelerin kalıcılığını sağlamalarını takiben, ilerleyen zamana paralel olarak kendini geliştiren ve toplumsal yaşama geçen insanlar tarafından bu toplu yaşamın bir sonucu olarak düşüncelerin aktarılması amacıyla yazı geliştirilir. Her ne kadar ilk zamanlarda okuma yazma bilen sayısı fazla olmasa da zamanla bu sayıda yaşanan artış ile birlikte insanlar artık elde etmek istedikleri bilgileri yazılı kaynaklar aracılığıyla elde imkânına sahip olurlar. Özellikle 15. yüzyılda matbaanın keşfedilmesiyle birlikte o döneme kadar hazırlanmış olan el yazması eserlerin, harf baskı ile çoğaltılarak daha geniş kitlelere ulaşması sağlanır.

Her ne kadar matbaa aracılığıyla sözlü anlatımın egemen olduğu yıllarda çocuk ve yetişkinlere anlatılan tarihi ve dini anlatılar matbaa aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşsa da, sözlü anlatımda önemli bir rolü bulunan şiddet ögesi, yazılı anlatımda da önemini koruyarak gerek hikâye devamlılığının sağlanması gerekse okuyucu kitlenin ilgisini canlı tutmak amacıyla kullanılan bir olgu olarak yer alır. Özellikle “Ortaçağ edebi eserleri şiddet dolu saldırılar ve ölümün ayrıntılı tasvirleriyle doludur. William Shakespeare’in Hamlet (1607), Julius Caesar (1600), Macbeht (1606), Othello (1605) ve Romeo ve Juliet’in (1595) de aralarında bulunduğu” (Trend, 2007: 22) eserler, konularını ilerletmek için şiddet olgusundan yararlanan yazılı eserlerden bazılarıdır.

Sözlü kültürün ardından yazılı kültürle birlikte bireyler, deneyimlerini, düşüncelerini ve geleceğe yönelik istek ve beklentilerini sadece yakınında bulunan kişilerle paylaşmanın yanı sıra uzaktaki kişilerle de düşünce paylaşımı gerçekleştirebilme imkânı bulurlar. Ancak yazılı kültüre geçilmesi, hikâye ve masal içeriklerinde özellikle şiddet olgusu anlamında bir değişim yaratmaktan ziyade, şiddetin nedenleri ve uygulanma şekillerinin, değişen zamana uygun olarak yeni hikâyeler oluşturulur. Bu

bağlamda masal içeriklerine yönelik olarak 2020 yılında İhsan Dağ yönetimindeki çalışma gurubu tarafından, Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi (ÇEDED) için “Keloğlan Masalları” ve yine aynı yıl Şura Güzelküçük ve Mustafa Türkyılmaz tarafından “Masal Kitaplarında Yer Alan Korku ve Şiddet Öğeleri” başlıklı çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar incelendiğinde, gerek Türk gerekse yabancı masal kitaplarında şiddet unsurunun yer aldığı, ancak Türk masallarında şiddet dilinin daha yoğun olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Ayrıca çalışmaya dâhil edilen “Evvel Zaman İçinde, Keloğlan Masalları, Andersen Masalları, Billur Köşk Masalları, Az Gittik Uz Gittik ve Aisopos Masalları”nda sözel ve fiziksel şiddetin, duygusal ve cinsel şiddete oranla daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Masal ve hikâye temelinde yapılan bu araştırmalar, sözlü anlatım türünde yaygın olan masal ve hikâyelerde olduğu gibi fiziksel şiddetin; dayak atma, yakma, yok etme ya da hayatına son verme ve mahrum bırakma şeklinde, sözlü şiddetin ise; küçümseme, hakaret etme, alay etme ve dış görünüşle dalga geçme gibi kişilik zedeleyici şiddetin yanı sıra fiziksel şiddete bağlanmak istenen tehdit unsurlarını barındıran cezalar şeklinde yazılı anlatım türlerinde de varlığını devam ettirdiğini göstermektedir.

Özellikle 1500’lü yılların ardından Avrupa’da matbaa sayısının artması ve gelişen matbaacılık ile birlikte basımı gerçekleştirilen eserlerde, okuyucunun şiddete olan açlığı giderilirken suç ve şiddete eğilimi olanlar için de uyarılarda bulunulmuştur. Günümüzde ise yazılı anlatım olarak nitelendirilen basılı eserlerde, özellikle okuyucunun ilgi ve beklentisine yönelik içerikler oluşturulmakta ve bu içerikler oluşturulurken geçmiş yıllarda olduğu gibi hikâye devamlılığını sağlamak ve hedef kitlenin ilgisini canlı tutmak amacıyla şiddete ve şiddet unsurlarına bolca yer verilmektedir.

4.3. Görsel Anlatıda Şiddetin Sunumu

Her ne kadar görsel anlatı denildiğinde akla film yapımları gelse de anlatının temelini fotoğraf oluşturmaktadır. Bu bağlamda hareketli görüntünün tarihi, hareketsiz görüntünün yani fotoğrafın tarihi kadar eskidir. “Çünkü temel felsefe, durağan kaydedilmiş ardışık görüntülerin hareketliymiş gibi gösterilmesi düşüncesinde yatmaktadır” (Bodur, 2013: 7).

Trend’in de (2007: 24) belirttiği gibi “1800’lerin ortasında fotoğraf makinesinin icadı, yüzyılın sonunda hareketli resimlerin üretimini mümkün kılar. İlk filmlerin merkezi şiddettir. Thomas Edison 1895’de 30 saniyelik bir kafa kesme klibi olan kinetoskop filmi The Execution of Mary, Queen of Scots ile yeni teknolojiyi sergiler.” Görüldüğü gibi sözlü ve yazılı anlatımın ardından görsel anlatı bağlamında da hazırlanan ilk içerik, şiddet

merkezlidir. Edison tarafından gerçekleştirilen ilk görsel çalışmanın ardından 1896 yılında hazırlanmış olan “The Corbett-Ftizzsimmons Fight”, içerdiği şiddet görüntüleri nedeniyle eleştirmenlerin tepkisini çekerek 1912’de şiddet içeren ödüllü dövüş filmlerinin gösteriminin yasaklanmasına neden olur. The Corbett-Ftizzsimmons Fight örneğinde olduğu gibi görsel anlatı bağlamında oluşturulan ilk filmlerde yer alan şiddet unsuru, her ne kadar ilk dönemlerden itibaren tepki çekip yasaklansa da devam eden süreç dâhilinde oluşturulan film içeriklerinde varlığını daima korumuştur. Sözlü ve yazılı anlatımda olduğu gibi görsel anlatımda da anlatılan hikâyenin devamlılığını sağlamak, izleyicinin merakını canlı tutarak beklentilerini karşılamak amacıyla geçmişte olduğu gibi günümüzde de komedi türünden animasyona, belgeselden biyografi türüne kadar birçok türde şiddet olgusunun yer aldığı görülür.

5. MEDYA VE ŞİDDET

Türk Dil Kurumu tarafından, iletişim ortamı ve iletişim araçları olarak tanımlanan medya kavramını Püsküllüoğlu “yığınlarla iletişimi sağlayan radyo, televizyon, gazete ve dergiler gibi basın yayın organlarının tümünü kapsayan ortak ad, kitle iletişim araçları” (Kayaoğlu, 2009: 12) olarak tanımlamaktadır. Burada yığınlar olarak nitelendirilen, medya organlarının hitap ettiği okuyucu, dinleyici veya izleyici yani medya içeriklerinin alıcısı olan hedef kitledir. Bu hedef kitle ise yaş, eğitim, gelir düzeyi, vb. gibi herhangi bir kritere göre sınıflandırılmamış insanlardan oluşmaktadır.

Ticari bir işletme olarak da nitelendirilebilen medya ve medya organlarının birincil görevi, hedef kitlenin haber alma hakkını sağlamaktır. Diğer yandan hedef kitleye sunulan içerikler ister radyo ister televizyon isterse de gazete aracılığıyla yapılsın tüm medya organları, sundukları içerikler itibarıyla toplumun ahlaki ilke ve kurallarını gözetmelidir. Çünkü haber alma ve aktarma ihtiyacına yönelik olarak gelişen ve edebiyattan sanata, bilimden teknolojiye birçok alanı bünyesinde barındıran medyanın, kitleleri harekete geçirme ve yönlendirme gücü yadsınamaz. Bu bağlamda medya organları tarafından hazırlanan yazılı (gazete, dergi, vb.) sözlü (radyo) ve görsel (TV ve sinema yapımları) içerikler, kısa vadede toplumu yönlendirme, farklı kültürlerin etkileşimini sağlama, toplumsal değerlerin gelecek nesillere aktarımı ve benimsenen rol modeller vasıtasıyla olumlu davranışlar edinme gibi pozitif etkiler yaratmasına karşılık, uzun vadede yerel kültürlerin yok olması ve bireylerin şiddet, vahşet, cinsel istismara yönelmesi gibi negatif etkilere de neden olabilmektedir.

Kendileri de ticari bir işletme olan ve rekabet halinde olan medya organları, izler kitle tarafından tercih edilen içerikler üreterek varlığını devam ettirmektedirler. Günümüz medya kullanıcılarının, medya araçları dâhilindeki şiddet unsurunu barındıran içeriklere gösterdikleri ilgi nedeniyle, özellikle yazılı ve görsel medya organlarında sıkça karşılaştığımız olgulardan biri şiddettir.

5.1. Görsel Bir Anlatı Türü Olarak Televizyonda Şiddet

“Tarih öncesi çağlardaki insanların hangi gelişim evrelerinden geçtiklerini, bizlere bıraktıkları anıtlarla araç ve gereçlerden, sanatlarına, inanışlarına ve yaşam görüşlerine ilişkin olarak ya doğrudan ya da söylenceler, mitler ve masallar aracılığıyla geleneksel yoldan bize kadar ulaşabilen bilgilerden, ayrıca düşünme tarzlarının gelenek ve göreneklerimizdeki kalıntılarından öğreniyoruz” (Freud, 2021: 27). Tarih öncesi dönemlerde yaşamış insanlar ve yaşamları hakkındaki bilgi edinebileceğimiz bahsi geçen kaynaklardan biri mağara duvarlarına çizilen resimlerdir. Bir görsel anlatı türü olan bu çizimlerin ardından, yazının icadıyla birlikte yaygınlaşan basılı medya araçları (gazeteler) aracılığıyla hedef kitleye bilgi aktarımı gerçekleştirilir. İlerleyen zamana ve gelişen teknolojiye bağlı olarak televizyonun icadıyla birlikte, iletişim anlamında da büyük bir çığır açılmış ve insanların birbirlerine sözlü veya yazılı olarak anlattıkları olay ve olgular, görsel hale getirilerek hedef kitle üzerinde daha büyük etkilerin uyandırılması sağlanır. Ancak bu yeni araçla birlikte yazılı kültürde olmayan bir işlev dikkat çekmektedir. Yazılı kültürde sunulan içeriğin anlaşılabilmesi için hedef kitlenin de okuma-yazma bilmesi gerekmektedir, televizyon ve sonrasında yaygınlaşan kitle iletişim araçlarıyla bu gereksinim ortadan kalkar.

Yaşamın belli dönemlerinde gerçekleştirilen çamaşır yıkama, temizlik ve ütü gibi rutin yapılan işlerin kolaylaştırılmasında yardımcı olan teknolojik araçlardan farklı olarak televizyon, izleyici ile zihinsel bir ilişki sağlar. İlk zamanlarda kamusal alanlarda topluca izlenilmesi düşünülen ancak, ekranların sinema perdesine oranla küçük olması nedeniyle kişisel veya ailesel kullanıma daha uygun olan televizyonun, günümüzde oturma odalarının başköşesinde kendisine yer edinmesinin ve büyük bir hızla yaygınlaşmasının en önemli nedenlerinden biri, insanların dünyada olup bitenleri öğrenmeye yönelik olarak duydukları meraktır. Ruppert’in de (1996: 181) belirttiği gibi;

“Dünya görüntülerinden alınan zevk, 19. yüzyıldan ve daha öncesinden beri, dünyada özgürce dolaşabilme arzusunun da

nedeniydi, ancak insanların çoğunluğu maddi olanaksızlıklar nedeniyle bunu gerçekleştiriyordu. Halkın geniş kesimleri, gündelik yaşam kendilerine olaysız ve can sıkıcı geldiği için yaşantı ve serüven arıyorlardı. Bu tür gereksinimleri ortaya çıkaran ruhsal durumlar, çalışma zamanı ve boş zaman ayrımı getiren endüstriyel üretim biçiminde oluşmuşlardı ve bu durumlar, televizyonun ve onun kültür endüstrisi bağlamında bütünleşmesinin önkoşuluydular, tam da bu aracın tüm bir dönemin kılavuz medyası olarak yükselmesinin temelini oluşturdular.”

Fotoğraf ve sinemanın sağladığı uzağı görme hayali televizyonla birlikte, özellikle televizyon yayınlarının inandırıcılığını artırma işlevine sahip canlı yayınların da devreye girmesiyle, uzağın ve uzakta yaşanan/yaşanılmakta olan olayların eş zamanlı olarak izlenmesi olanaklı hale gelir. Televizyonun izleyicilere sunduğu bu imkân günümüzde biraz daha değişikliğe uğrayarak sadece gidilemeyen yerlerin izlenmesi, değişik kültürlerin ve yaşamların görülmesinin yanında izleyicilere iş yaşamının dışında kalan boş zamanlarını değerlendirme ve eğlenme olanağı sunmaktadır. Ancak, özellikle izler kitle ile televizyon arasında kurulan ilişki çerçevesinde, tüm sosyal süreci etkilemek, değiştirmek ve bazı durumlarda denetlemek amacıyla televizyon yayıncılığının yöneticiliğini yapan güçler tarafından içerik düzenlemesi yapılmaktadır.

Günümüzde eğitime, bilgi verme, yönetme, yönlendirme ve etkileşim özelliklerine sahip olan kitle iletişim araçlarından televizyonun şiddet bağlamında kullanılmasının ve izleyiciler üzerindeki etkisinin nedenleri şunlardır:

-“Kitle iletişimi, aynı iletiyi, aynı kısa zaman süreci içinde çok sayıda insana ulaştıran bir iletişim yoludur.

- Bu araçların her bir bölümü, belirli toplumsal-ekonomik ve kültürel özelliklerdeki toplum kesimlerine seslenmektedir.

- Sanayi-kent toplumuna özgü ileri ölçülerdeki iş bölümü ortamında atomlaşan, atomlaştıkça da toplumsal yapı örgütlenişine bağımlılığı artan bireyler, kitle iletişiminde, kendilerini dünyaya bağlayan bir pencere bulmaktadırlar.” (Ozankaya, 1985: 50)

Şiddet üzerine yapılan araştırmalarda “kitle iletişimi ile şiddet arasındaki bağlantılarda, TV, şiddeti yayan ve temelde ona örnek oluşturan bir olgu” (Ergil, 1985: 55) olarak değerlendirilmektedir. Ancak burada göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus ise, devletin şiddete

yaklaşımıdır. Çünkü devletlerin şiddete yaklaşımları toplumdan topluma farklılık göstermekle birlikte, kurumsal ve yasal düzeyde de bir anlamda şiddeti cesaretlendirmektedir. Burada önemli olan asıl konu, kitle iletişim araçlarının özellikle de televizyonun şiddet olaylarının temelinde olan yabancılaşma ve yoksullaşma sürecine katkısının ne şekilde olduğudur. Bu bağlamda öne çıkan yapımlar ise reklamlar, tüketimi yönlendirici haberler ve son yıllarda etkisini artıran televizyon dizileridir.

Televizyon yayınları içerisinde şiddet olgusunun yoğun olarak kullandığı reklamlar, izleyici kitleyi tüketime yönlendirme amaçlı hazırlanan reklam içerikleri, aslında maddi anlamda sıkıntı içindeki tüketicilere, gerçekte ulaşamayacakları yaşam şekillerini ileterek şiddetin oluşumu için gerekli ortamın oluşmasını sağlarlar. Aslında reklam içeriklerinde şiddetin değişik türlerinin görülmesi mümkündür. Bir baba ve çocuğun araba ile olan ilişkisinin top üzerinden ele alındığı 2009 yılında yayınlanan FIAT reklam örneği, mutlu şiddet örneği olarak nitelendirilebilir. Söz konusu reklam filminde sürekli olarak patlayan topunu babasına göstererek yeni bir top alınmasını sağlayan çocuğun asıl amacının yeni bir top aldirmaktan ziyade bunu arabaya ulaşmak için yapması, çocukların isteklerine ulaşabilmek için (bu noktada çocuğun topu patlatması, mutlu şiddet olarak değerlendirilmektedir) neler yapabileceklerini göstermektedir.

Televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte öne çıkan reklamlar, özellikle kolay yönlendirebilme özelliklerinden dolayı bilhassa çocuk izleyicileri hedef kitle olarak görmekte ve içeriklerini de buna yönelik olarak hazırlanmaktadır. Bu da toplumda reklamların çocuklar üzerinde oluşturabileceği etkiler nedeniyle, reklam içeriklerine karşı olumsuz tavır takınılmasında etken bir rol oynamaktadır. Ancak özellikle şiddet bağlamında Uluslararası Ticaret Örgütü tarafından belirlenen reklam özdenetim esaslarına yönelik bildiride “Reklamların, yasalara ve/veya genel kabul gören toplumsal davranış kurallarına aykırı düşebilecek davranış ya da durumlarda şiddete göz yuman bir yaklaşım sergilemesi gerektiği unutulmamalıdır” (Karaca ve ark., 2007: 240) ibaresi, reklam içeriklerinin oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yusuf Karaca, Asuman Pekyaman ve Hatice Güney tarafından 2007 yılında, 4 ile 13 yaş aralığında çocuk sahibi ailelerin, televizyon reklamlarının çocuklar üzerindeki etkilerinin etik açıdan nasıl algılandığının incelenmesi ve televizyon reklam içeriklerinin çocukları ahlaki yönden olumlu ya da olumsuz etkileyip etkilemediğinin belirlenmesi amacıyla çalışma gerçekleştirilir. Söz konusu yaş aralığındaki çocuklara sahip

ebeveynlerin katılımının sağlanmasıyla gerçekleştirilen “Ebeveynlerin Reklam İçeriklerinin Çocuklar Üzerindeki Etkilerini Etik Açıdan Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma” isimli çalışma, Afyonkarahisar il merkezinde yaşayan aileler arasında tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak yüz yüze ve anket görüşmesi şeklinde yapılmıştır. 150 ailenin katılımının sağlandığı, ancak 105 anketin değerlendirmeye tabi tutulduğu çalışma sonunda alınan cevaplara yönelik oluşturulan tabloda özellikle çocukların reklamlardan etkilenecek şekilde şiddete yönelmesi yönündeki düşüncelerin yaklaşık % 66’lık bir dilime sahip olduğu görülmektedir.

Televizyon, şiddet ve değişim için bir gizilgüç değildir, ama yerleşik düzenin gücünü ve yetkisini korumak ve meşrulaştırmak için önemli bir araçtır. Bu açıdan bakılınca televizyon, “şiddet olaylarını, güç oyununun kurallarını göstermeye ve mevcut toplumsal düzeni pekiştirmeye yardımcı en basit ve dramatik araçtır. Devam eden ya da olguya dönüşen her türlü şiddet, etkisini yitirme eğiliminde” (Büker ve Kıran, 1999: 30) olduğundan, televizyon da şiddet olgusunu çok sık ve değişik biçimlerde gösterdiğinden, bu olgu kanıksanır, hatta ayrımsanmayabilir de. İnsanın dış dünyadaki bilgisi dolaylı ve eksik olduğu için, şiddet giderek sıradanlaşır ve bir tür alışkanlık yaratır. Bu nedenle reklam filmlerindeki şiddet olgusunu ayrımsamak ve değerlendirmek zor olmaktadır. Bu bağlamda içerik olarak şiddet olgusunu sıklıkla kullanan reklamların asıl işlevlerinden biri insanların sahip oldukları şeylerden memnun olmamalarını sağlamak, ekonomik ve maddi imkânları ne olursa olsun, onları daha fazlasını istemeye özendirme. Her ne kadar olumsuzluk addedilen bir kavram olan şiddetin reklamlar dâhilinde ekranlarda yer almayacağı düşünülse de reklamcılar, şiddete ait olguları örterek veya estetize ederek dâhil etmekte, hatta şiddeti meşru kılmaya çalışmaktadırlar. Sonuç olarak şiddet her ne kadar olumsuz duygular uyandırsa da aslında izleyiciyi çeken bir özelliğe sahiptir; çünkü izleyicinin güçlü ve güç kavramı ile özdeşleşmesini sağlar. Bu nedenle reklam metinlerinde “güç”, “güçlü” sözcükleri ya da bunların eş anlamlıları sıklıkla kullanılmaktadır: “motorunuzun gücü, güçlü temizleyici, gücünü X’den alan ...”

Şiddetin sunumu her ne kadar televizyondan önce haber alma, bilgi edinme kaynağı olan gazetede başlamış olsa da günümüzde şiddet olgusu televizyon haberlerinde de sıklıkla yer bulmaktadır. İnsanların yaşadığı çevre dışındaki olaylar hakkında bilgi edinme isteği her dönemde önemini korumuştur. Gazetelerle başlayan bilgi edinme serüveni televizyonla devam ettirilmekte, fakat televizyon aracılığıyla bilgilenme ve bilgilendirme sağlanırken aynı zamanda izleyiciye, dünyaya ait imgeler ve görüntüler

sunulmaktadır. Burada önemli olan nokta televizyon aracılığıyla sunulan içeriklerle izleyicinin dünyayı algılama şekli yönlendirilmekte, belli tutum ve davranışların yaşam pratiklerine yerleşimi sağlanmaktadır.

Televizyonda sunulan şiddet üzerine yapılan bir diğer çalışma ise 4 ile 8 Aralık 2017 tarihleri arasında 5 günlük süre zarfında ulusal yayın yapan 5 televizyon kanalı “Show TV, Atv, Kanal D, Kanal 7, ve Fox TV” örneklem alınarak gerçekleştirilen “Şiddet Öğelerinin Televizyonda Kullanılması: Ana Haber Bültenleri Örneği” adlı çalışmadır. Tuğçe Esin Pınarbaşı, Rıdvan Cevher, Gözde Yardım ve Narantsetseg Enkhtuya tarafından yapılan çalışma sonucunda elde edilen veriler analiz edildiğinde, mesaj sistem çözümlemesinin süreklilik kategorisinde haberlerde şiddetin devamlı bir şekilde sunulduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca şiddet haberlerinin tamamının ciddi bir ses tonuyla verildiği ve herhangi bir mizah öğesi barındırmadığı da yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgulardandır.

Şiddet unsuru barındıran 82 haber üzerinden yapılan söz konusu araştırma sonuçlarına bakıldığında, şiddeti uygulayan ve şiddete maruz kalan bireylerin çoğunluğunun erkek aktörler olduğu ve bu aktörlerin şiddet uygulanmasında veya şiddete maruz kalmalarında sosyal ve ekonomik anlamda sorunlar yaşamalarının etkili olduğu görülmektedir.

Televizyonun birey ve toplum üzerindeki etkilerine yönelik olarak hazırlanan çalışmalar, izler kitle arasında kolay etkilenmeleri nedeniyle çocuklar üzerine yoğunlaşsa da medya ve özellikle de televizyon, hazırlanan içerikler aracılığıyla çocukları olduğu kadar yetişkin kategorisinde değerlendirilen bireyleri de etkilemektedir. Bu noktada ister çocuk izleyici olsun isterse yetişkin sınıfında yer alan izleyici kitle olsun, Albert Bandura'nın sosyal öğrenme kuramında belirttiği gibi, “biz diğerlerini gözlemleyerek öğreniriz”. Yani televizyon aracılığıyla izleyiciler kendi tecrübelerinden ziyade gerek haber, gerek spor gerekse televizyon dizileri aracılığıyla sunulan karakterlerin bilgi ve tecrübelerinden faydalanmakta, hatta onları taklit etme yoluyla öğrenme faaliyetini gerçekleştirmektedirler. Bu nedenle televizyon içeriklerinin toplumun her yaş grubunun göz önüne alınarak oluşturulduğu dikkate alındığında izleyiciye sunulan içeriklerin, bireylerin tutum ve davranışlarında değişimler yaratması kaçınılmazdır.

Televizyon haberleri, yarışma programları ve dizi filmler hatta canlı yayınlanan spor müsabakalarında yer alan şiddet içerikleri, izleyicilerin karakterle özdeşleşmesi sonucu şiddetin öğrenilmesi ve taklit yoluyla aynı veya benzer eylemin gerçekleştirilmesinin yanı sıra toplumda şiddete karşı

duyarsızlaşma ve şiddetin modern yaşamın zorunlu bir parçası olarak görülmesine neden olmaktadır. Günümüzde de içerikleriyle dikkat çeken televizyon dizileri ise söz konusu etkilerin en yoğun hissedildiği yapımlardır. İlk yayınlandığı 2003 yılında, dönem dizileriyle içerik anlamında farklılık bulunması ve şiddet unsuruna daha fazla yer vermesi hem Deli Yürek hem de Kurtlar Vadisi'ni diğer yapımlardan ayırmaktadır. Devletin bekası ve huzuru içim ölümü göze alan kahramanların destanı söylemiyle başlayan Kurtlar Vadisi'nin izleyici tarafından ilgi ile karşılanmasının nedeni, dizi içeriğinde yer alan şiddet, derin devlet kurgusu, dini motifler ve milliyetçi söylemdir. Özellikle milliyetçi söylem, ağırlıklı olarak devlet bekası için ölmeyi ve öldürmeyi meşru kılan şiddet eylemleri üzerine kurulmuştur. Bu durum ise izleyiciler için şiddet içerikli sahneleri ve milli değerler üzerinden geliştirilebilecek argümanları da meşru kılmaktadır.

Kurtlar Vadisi dizisini konu alan çalışmalarda daha çok, dizinin şiddet içerikli olduğu ve toplumdaki şiddet eğiliminin artmasında etken bir faktör olabileceği üzerinde durulmaktadır. Televizyon içeriklerinden yarışma ve magazin programları ile dizilerin çocuk izleyicilerin sosyalleşmesindeki olumsuz etkilerini araştırmak amacıyla yapılan "İlköğretim Çağındaki Çocukların Sosyalleşmesinde Televizyonun Etkisi" adlı çalışma buna örnek verilebilir. Kamil Kaya ve Meryem Tuna tarafından 2007 yılında Isparta il merkezinde bulunan 39 ilköğretim okulunda basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenen 650 kişi üzerinde yapılan çalışmaya göre, ilköğretim çağındaki çocukların, uzun zamandır yayınlanmakta olan şiddet içerikli dizilerden en çok Kurtlar Vadisi'ni izlemeyi tercih etmesi, buldukları sosyalleşme süreci bakımından değerlendirildiğinde, dizi kahramanlarının taklit etmek gibi çocuklar üzerinde birçok olumsuz etkiler bırakabilir. Özellikle 2009 yılında Habertürk Gazetesi'nde yayınlanan 17 yaşındaki bir çocuğun arkadaşları tarafından yakılarak öldürülmesi haberi ve zanlıların polise verdiği ifade, dizinin izleyici kitle üzerindeki olumsuz etkisine örnek teşkil eder niteliktedir. İfadede, Kurtlar Vadisi dizisinde yer alan Cevat adlı karakterden etkilenilmesi sonucu söz konusu olayın gerçekleştirildiği yer almaktadır.

İzleyici üzerinde olumsuz etki bırakan bir diğer yapım ise Ekim 2017 ile Haziran 2019 tarihleri arasında Show TV ekranlarından yayınlanan Çukur adlı dizidir. Yasadışı olaylar ile şiddetin yoğun bir şekilde işlendiği dizide, şiddetin içselleştirilmesi, kamu vicdanının illegal topluluklar aracılığı ile rahatlatılabileceği mesajları adaletin sokakta verilecek cezayla sağlanacağı algısı yine bu dizide de yoğun bir şekilde ele alınmaktadır. Dizide yer alan ana karakterlerin yanı sıra yan karakterlerde de bulunan

dövmeler, kullanılan yüzükler, çakı vb. malzemelerin özellikle genç izleyici kitlenin hayatına girmesi ve dizi karakterlerinin rol model olarak benimsenmesi de, model alma veya modelleme yöntemleriyle şiddet olgusunun öğrenilmesine örnek teşkil etmektedir.

Daha önce Kurtlar Vadisi örneğinde olduğu gibi dizide yer alan karakterlerden etkilenen ve onları kendilerine rol model olarak alan izleyicilerin davranışları da gazetelere yansımıştır. Konuyla ilgili olarak 2018 yılında Hürriyet Gazetesi'ne yansıyan haberde, Eskişehir'de Çukur dövmesi yaptıran 3 çocuğun diziden etkilenerek 6 çocuğun harçlık ve cep telefonlarını gasp etmesi de dizinin çocuklar ve gençler üzerindeki etkisini göstermektedir. Dizi geneline bakıldığında, olay örgüsünde yer alan şiddet, sebeplere dayandırılarak verilmekte ve bir anlamda devlet otoritesi tarafından sağlanamayan adaletin suç örgütleri tarafından sağlandığı izleyiciye benimsetilmekte ve böylece dizideki örgütlenmeye benzer örgütlenmelerin toplumdaki şiddeti olumsuzlamaya yönelik etkisi söz konusu olmaktadır.

Bu bağlamda Yaşar Erjem ve Mustafa Çağlayandereli tarafından 2002 yılında yapılan çalışma, sonuçları bakımından önemlidir. Çalışmada gençlerin demografik, sosyo-ekonomik ve ailesel özellikleri betimlenerek televizyon kanallarında gösterimde olan yerli dizilerle ilgili davranış, tutum ve düşünceleri saptama ve bu dizilerin modelleme davranışına etkilerini tespit etmek amaçlanmaktadır. İstanbul'un beş farklı ilçesinde bulunan okullarda okuyan lise öğrencilerinin katılımlarıyla gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre, televizyon izleme oranının yüksek olduğu lise öğrencilerinin, televizyon izleme sıklıkları farklı olmasına rağmen izledikleri yerli dizilerdeki temel karakterler ya da tiplere (fiziki görünüş ve kişilik bağlamında) model alma davranışı yoluyla etkilenmektedirler. Çalışma sonuçlarında dikkat çeken bir diğer nokta ise, model alma davranışının cinsiyete, aile büyüklüğüne, ailenin gelir düzeyine, ebeveynin eğitim düzeyine ve okul çevresine göre farklılaşmasıdır.

6. MEDYA DÜZENLEMELERİ

Günümüz kitle iletişim araçları her ne kadar boş zamanların değerlendirilmesinde kullanılsa da, izleyici kitle üzerindeki yönlendirici etkisi göz ardı edilmemelidir. Albert Bandura tarafından geliştirilen "Sosyal Öğrenme Kuramı" dikkate alınacak olursa bireylerin öğrenme edimleri; "sosyal bağlamda, etkileşim, gözlem ve taklit yoluyla gerçekleşen bir süreç olduğu temeline dayanmaktadır. Sosyal Öğrenme "edimsel koşullanma" ve "model alma ve taklit" olmak üzere iki öğrenme süreciyle

gerçekleşmektedir” (Tatlıoğlu, 2021: 16).

Bu bağlamda sözlü, yazılı veya görsel anlatı türlerinin bütününde ele alınan olay ve olgular, hedef kitle üzerinde olumlu veya olumsuz etkilere neden olmakta hatta dinleyici, okuyucu veya izleyici olarak adlandırılabilen hedef kitle, söz konusu anlatı içerisinde yer alan kahramanla özdeşleşmektedir. Sözlü ve yazılı anlatım aracılığıyla sunulan hikâyeyi kendi hayal gücüyle canlandıran dinleyici, genellikle hikâyenin ana kahramanı olarak kendisini görmektedir. Buna karşılık görsel anlatım araçları olan medya organları aracılığıyla sunulan hikâyelerde, izleyici kendisine sunulan içeriği, hayal gücünü kullanmasına gerek kalmadan alabilmektedir. Sosyal öğrenme kuramına uygun olarak izleyici, kendisine sunulan hikâyedeki ana kahramanı model olarak onu taklit etmekte ve toplumsal yaşamdaki hareketlerini buna göre belirlemektedir.

Özellikle televizyon yapımları içerisinde şiddet unsuru barındıran yapımların, izleyici kitle tarafından tercih edilmesi ve davranışların, sunulan içeriklerdeki kahramanların rol model olarak belirlenen kişileri taklit eder nitelikte olması nedeniyle yayıncı kuruluşların ve yayın içeriklerinin denetlenmesini gerekli kılmaktadır. Diğer izleyici gruplarına nazaran kendilerine sunulan içeriklerden daha hızlı ve daha fazla etkilenen grubun, çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerini en aza indirmek amacıyla düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Şiddet içeren yayınların belli bir yayın saatiyle sınırlandırılması
- Yayından önce, yayının içeriği hakkında izleyiciye bilgiler veren semboller kullanılması
- Çocukların medya ve medya içeriği hakkında daha bilinçlenmesini sağlamak için medya okuryazarlığı dersinin okullarda okutulması
- Çeşitli teknolojik aygıtların kullanılması sonucu programın izleyici tarafından etkilenmesinin önüne geçilmesidir” (Paçacı, 2019:125).

Diğer yandan toplumun başlıca haber alma kaynağı olarak nitelendirilen yazılı ve basılı yayım organları için düzenlenen Basın Meslek İlkeleri'nin 13. maddesine göre; “şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır.” Benzer şekilde Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından hazırlanan Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin E bölümü 3. maddesinde; “Gazeteci ... insanlar, topluluklar ve uluslararası nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından

kaçırır. ... Gazeteci; her türden şiddeti haklı gösterici, özendirici ve kışkırtan yayın yapamaz” ibaresi yer almaktadır.

2004 tarih ve 5187 sayılı Basın Yasası'nın 20. maddesinde ise yazılı ve görsel haber içeriklerine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu maddeye göre; *“Cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayınlayanlar birmilyar liradan yirmimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda ikimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda onmilyar liradan az olamaz.”*

Kitle iletişim araçlarında yapılan yayınların içeriklerinde yer alan şiddet olgusunu engellemeye dair bir diğer düzenleme ise 1994 tarih ve 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'unda yer almaktadır. Bu kanunun 4. maddesinin b bendinde “toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi” yer almaktadır. Aynı maddenin u bendinde ise “kadınlara, güçsüzlere, özürlülere ve çocuklara karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi” ve v bendinde ise “yayınlarda şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması” ilkeleri yer almaktadır (Akbaş, 2010: 509). Söz konusu düzenlemelere aykırı yayınlar yapılması durumunda uygulanacak yaptırımlar ise aynı kanunun 33. maddesinde şu şekilde yer almaktadır. “Üst Kurul, öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlal eden, yayın ilkelerine ve bu Kanunda belirtilen diğer esaslara aykırı yayı yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarır ve aynı yayın kuşağında açık şekilde özür dilemesini ister. Bu talebe uyulmaması veya aykırılığın tekrarı halinde ihlale konu olan programın yayını, bir ila oniki kez arasında durdurulur” (2011: 11397).

Sinema ve televizyon yapımlarına yönelik olarak yapılan bu düzenlemelerin dışında, yapılan yayınların içeriklerine bağlı olarak yayından kaldırılma yaptırımı da uygulanmaktadır. Ancak izleyici taleplerine göre yayın içeriklerini belirleyen medya, kuruluşun devamlılığını sağlamak amacıyla hareket etmekte ve bu nedenle en fazla ilgi hangi içeriklere yönelik ise ona uygun olarak yayın içeriklerini belirlemektedir.

Söz konusu düzenlemelerin yanı sıra medya içeriklerinin izleyici tarafından doğru bir şekilde anlaşılması da önemlidir. Çimen'in de (2020: 120) belirttiği gibi “toplumların ve bireylerin yazılı, işitsel, görsel medya mesajlarına erişimi ve medyadan gelen mesajların doğru analizinin yapılarak

medyanın etkin bir biçimde kullanılabilmesi” gerekmektedir. Bu noktada medya kuruluşlarının yayınlarına yönelik olarak yapılan cezai yaptırımların dışında, medya okuryazarlığı eğitimi ön plana çıkmaktadır. Medya okuryazarlığı eğitimi ile içeriklerin muhatabı olan hedef kitlenin, “medyadan gelen farklı formatlardaki mesajlara erişim ve onları çözümleyip analiz etme, bunları değerlendirebilme ve iletebilme yeteneği” (Çimen, 2020: 121) de gelişmektedir.

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Şiddet, hakkında yapılan birçok akademik çalışma olmasına rağmen ortak bir tanımı bulunmayan ve günümüzde toplum gündemini en fazla meşgul eden konulardan biridir. Genellikle anlaşmazlık yaratan durumlarda uzlaşma sağlamak yerine başvurulmuş şiddet eylemi; hakaret ve aşağılama gibi sözlü olduğu kadar silah kullanarak yaralama ve öldürme gibi fiziksel zarar verme eylemleri şeklinde de gerçekleşmektedir. Fiziksel, psikolojik, ekonomik ve siber şiddet gibi farklı türleri olan kavramı, günümüzde toplumsal yaşam pratiklerinin yanı sıra kitle iletişim araçları olarak adlandırılan medya ve medya organlarında kendisine sıkça yer bulmaktadır.

İnsanların bilgi edinme ve haber alma kaynağı olarak kullandıkları medya, günümüzde kar amacıyla hareket eden işletmeler halini almaktadır. Bu nedenle işletmenin devamlılığını sağlamak amacıyla içerik hazırlığı yapan medya ve medya kuruluşları, hazırladıkları programlara bolca şiddet olgusu ekleyerek hem izleyicinin şiddete yönelik görsel açlığını gidermekte hem de işletmenin maddi kazanç sağlayarak devamlılığının temin edilmesini sağlamaktadır. Hazırlanan ilk filmin de şiddet görüntüleri içermesi dikkate alındığında, görsel anlatı, ilk yıllardan itibaren şiddet olgusundan faydalanmakta, gerek komedi gerek korku gerekse bilimkurgu türünde olsun tüm yapımlarda şiddet unsuruna yer vermektedir.

Şiddetin medyada kullanımının gün geçtikçe artması, medya yapımlarının izleyici kitlenin şiddete yönelmesinin sebeplerinden biri olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda konu üzerine yapılan birçok araştırma medyada şiddet kullanımının yaygınlaşmasının izleyiciler üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler odağında gerçekleştirilse de, medya yapımlarının izleyici kitlenin ilgi ve beğenisine yönelik olarak hazırlanması nedeniyle kesin bir çözüm önerisi sunulmamıştır. Şiddetin fiziksel bir eylem olarak değerlendirildiği 60’lı ve 70’li yıllarda şiddet üzerine yapılan çalışmalar, çoğunlukla film genelinde atılan yumruk ve ateşlenen silahlar üzerinedir. 80’li yıllarda ise, film dâhilinde gösterilen şiddet sahnelerinin inandırıcılığının yanı sıra bu sahnelerin izleyici üzerinde bıraktığı olumsuz

etki ve bu etki sonucunda sergilenen şiddet davranışlarına yönelik çalışmalar gerçekleştirilir.

Medyada ve medya organlarında yer alan şiddet, 1990'lı yıllarda Ulusal Televizyon Şiddet Çalışması (National Television Violence Study-NTVS) ile önem kazanmıştır. NTVS tarafından yapılan çalışmalar sonucunda hedef kitleye sunulan şiddet içeriklerinin tüm izleyicilerde aynı reaksiyona neden olmadığı belirtilmektedir. Ancak günümüz kitle iletişim araçlarında sunulan içeriklerin, izler kitlede oluşturduğu etkilerin anlaşılabilmesi için şiddeti uygulayan karakterin (iyi veya kötü), şiddetin sebebinin ve sonucunun önemine değinen Trend'in de üzerinde durduğu bazı soruların cevaplandırılması gerekmektedir. "Şiddet bir kahraman ya da "iyi adam" tarafından mı uygulanıyor? Eylem haklı gösteriliyor ya da ödüllendiriliyor mu? Şiddet acıya ve üzüntüye neden oluyor mu? Ya da pek çok çizgi filmde ve komedi programında olduğu gibi hiçbir etkiye sahip değil gibi görünebilir. Kurbanı anlıyor muyuz? Yoksa anlamıyor muyuz? Son olarak şiddetin izleyicisi kim?" (Trend, 2008: 12)

Sonuç olarak kitle iletişim araçları içerisinde özellikle televizyonda gerek reklam, gerek haber gerekse dizi filmler aracılığıyla şiddetin sunumuna maruz kalan izleyici kitle, yaşı ve eğitim durumu ne olursa olsun, kendilerine sunulan içeriklerden farklı düzeylerde etkilenmektedirler. İzleyicilerin modelleme ya da model alma yöntemiyle hayatlarına dâhil ettikleri karakterler, onların şiddete olan yatkınlıklarını da artırmaktadır. Albert Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre de bireyler televizyonda şiddete başvuran karakterleri izleyerek, tıpkı anne-baba, yakınlar, akranlar ve diğerlerini izleyerek toplumsal becerileri öğrendiği gibi saldırgan davranmayı da öğrenmektedirler. Bu bağlamda televizyonda izlediği içerikler dâhilindeki karakterlerin verdiği tepkiyi gözlemleyerek içselleştiren birey, gerçek hayatta maruz kaldığı benzer bir durumda öğrendiği bu tepkiyi vermektedir. Çünkü daha önce izlediği ve öğrendiği kadarıyla, aynı tepkiyi veren karakter onun gözünde kazançlı çıkarak kahraman kimliğine bürünmektedir. Kısacası şiddet kullanımının haklı bir gerekçeye dayalı olarak gerçekleştirildiği televizyon sahnelerinin birey tarafından taklit edilme olasılığı yüksektir. Bu nedenle medya kuruluşları tarafından hazırlanan içerikler özellikle sosyal öğrenme kuramı ve dışsal etkiler kuramı dikkate alınarak hazırlanmalı, medya içeriklerinin bilhassa çocuk ve genç izleyiciler üzerindeki olumsuz etkisi en aza indirilmelidir.

8. SUMMARY

Considering that every living creature has to maintain its life and

meet its vital needs, learning draws attention as an important factor for the living creatures, especially human beings, in understanding/interpreting nature and natural events in their natural habitats and basing their relations with other living things. While, in primitive societies where oral culture is at the forefront, the learning act in question was provided through the information transmitted orally by parents, clergy or members of the community sharing the common culture, with the transition to written culture, information transfer was realized through mass media.

As in the past, the stories told to people are effective in shaping the knowledge and thoughts that they have about the society and the world they live in. However, these stories are not only effective in shaping the knowledge and thoughts of people, but also in learning about violence and its types. Violence and the phenomenon of violence, which are frequently encountered in different types such as physical, sexual, emotional and economic, especially in today's social life, is one of the elements included in the plot in narrative types such as fairy tales and stories in order to keep the attention of the target audience alive. In this respect it has been determined that many types of violence, especially physical and emotional violence, are included in the narrative in the studies conducted on tales and stories, which are products of oral and written narrative.

After the oral and written narrative, the Cinematograph, which was invented in 1895, provided the animation of the images and a new type of narrative emerged: visual narrative. Violence is at the center of the contents prepared in this type of narrative, as in the previous narrative types. An example of this is the 30-second clip of beheading prepared by Thomas Edison in 1895. As in the fairy tales, violence and violence have been included in the contents of the movies prepared in the ongoing process, in order to ensure the continuity of the story and to keep the interest of the target audience alive.

With the dream of seeing the distance provided by photography and cinema, together with television, especially with the use of live broadcasts that have the function of increasing the credibility of television broadcasts, it became possible to simultaneously monitor distant and distant events. This opportunity offered by television to the audience has undergone some changes today, offering the opportunity to watch places that cannot be visited, to see different cultures and lives, as well as to spend their spare time outside of business life and have fun. However, media and media organizations that prepare content in order to ensure the continuity of the enterprise, by adding plenty of violence to the programs they prepare, both

satisfy the visual hunger of the audience for violence and ensure the continuity of the enterprise by providing financial gain. Considering that the first film prepared also contained images of violence, the visual narrative has benefited from the phenomenon of violence since its early years, and includes the element of violence in all productions, whether in comedy, horror or science fiction.

The increasing use of violence in the media causes media productions to be considered as one of the reasons for the tendency of the audience to violence. Although many studies on the subject have been focused on the negative effects of the widespread use of violence in the media on the audience, no definite solution has been proposed due to the fact that the media productions are prepared in line with the interest and taste of the audience. As a result, the audience, who are exposed to the presentation of violence through advertisements, news and serials in the mass media, especially on television, are affected at different levels by the content presented to them, regardless of their age and education level. The characters that the audience includes in their lives by modeling or taking as models also increase their predisposition to violence. According to Albert Bandura's social learning theory, individuals learn to behave aggressively by watching violent characters on television, just as they learn social skills by watching their parents, relatives, peers and others. In this context, the individual who internalizes by observing the reaction of the characters in the content he watches on television gives this reaction that he learned in a similar situation to which he was exposed in real life. Because, as far as he has watched and learned before, the character who gives the same reaction turns out to be a hero in his eyes. In short, television scenes in which the use of violence is performed on a justified basis are likely to be imitated by the individual. Thus, the contents prepared by media organizations should be prepared especially by taking into account the social learning theory and the theory of external effects, and the negative effects of media contents, especially on children and young audiences, should be minimized.

9. KAYNAKLAR

- Akbaş, K. (2010). *Medyada şiddet kültürü, hukuk, medya ve toplum: Medyada sunulan şiddete ilişkin hukuksal bir çerçeve*. Konya: Literatürk Academia Yayınevi.
- Aktaş, A. M. (2006). *Aile içi şiddet – kadının ve çocuğun korunması*. İstanbul: Elma Yayınevi.
- Ateş, N. T. (2017). *Saldırı manifestosu*, İstanbul: Düşülke Yayınları.
- Atman, Ü. C. (2003). *Kadına yönelik şiddet: Cinsel taciz/ırza geçme*. *TTB Sürekli*

- Tıp Eğitimi Dergisi*, 12(9), 333-335.
- Aytan, O. A. (2021). Hareketli avcı-toplayıcı grupların yaşam biçimiyle yerleşik çiftçi toplulukların yaşam biçimi arasındaki insan-mekân ilişkisinin mukayesesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 979-1012.
- Büker, S. Ve Kıran, A. (1999). *Reklamlarda kadına yönelik şiddet*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Byung-Chul Han, (2020). *Şiddetin tipolojisi*. (Çev. Dilek Zaptçioğlu). İstanbul: Metis Yayınları, (Kitabın Orijinal Basımı 2013).
- Çil, Ç. (2017, 7 Ağustos). Sinemasal şiddet ve toplum. Elde edilme tarihi: 15 Ocak 2022, Sinemasal Şiddet ve Toplum – Psikolig.com
- Çimen, Ü. (2010). Yöndeşen medyayı doğru algılama bağlamında medya okuryazarlığı eğitimi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 117-137.
- Erdoğan, İ. (2018, 7 Ekim). Eski çağlar ve ilk imparatorluklardaki egemen iletişim biçimleri üzerine bir değerlendirme. Elde edilme tarihi: 3 Ocak 2022, <https://erdoganirfan.blogspot.com/2018/10/eski-caglardaki-egemen-iletisim.html>
- Ergil, D. (1985). *İletişim araçları ve şiddet üzerine, Kitle İletişim Araçları ve Şiddet*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları.
- Freud, S. (2021). *Totem ve tabu*. (Çev. Kamuran Şipal), İstanbul: Say Yayınları.(Kitabın Orijinal Basımı 1913).
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin durumu*. (Çev. Sungur Savran). İstanbul: Metis Yayınları. (Kitabın Orijinal Basımı 1990).
- Karaca, Y., Pekyaman, A. & Güney, H. (2007). Ebeveynlerin Televizyon reklam içeriklerinin çocuklar üzerindeki etkilerini etik açıdan algılamalarına yönelik bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), s. 233-249
- Kayaoğlu, E. (2009). *Edebiyat biliminde yeni bir yaklaşım: Medyalararasılık*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Koç, C. (2019, 25 Ağustos). Hareketli görüntünün kısa tarihi. Elde edilme tarihi: 10 Ocak 2022, <https://wannart.com/icerik/11529-hareketli-goruntunun-kisa-tarihi>
- Kızılçelik, S. & Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitapevi.
- Ozankaya, Ö. (1985). *Toplumsal gelişme açısından yığın iletişim araçlarında şiddet olayları. Kitle İletişim Araçları ve Şiddet Konulu 8. Seminer Tutanakları*. İstanbul.
- Öner, Y. (2016). *Şiddetin topolojisi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Özer, Ö. (2007). *Medya şiddet toplum*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Paçacı, İ. (2019). *Türkiye’de televizyon yayıncılığında “şiddet içerikli yayınlar” ve denetimi*. (Ed. Filiz Aydoğan Borchele). Don Kişot’tan Günümüze Toplum ve Medya. İstanbul: Der Yayınları, s. 115-147.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 22(1), s. 15-34.

- Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, 6353 sayılı Kanun ile değişik hali, Elde Edilme Tarihi: 15 Şubat 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6112-20120704.pdf>
- Ruppert, W. (1996). *Bisiklet, otomobil, televizyon, gündelik eşyaların kültür tarihi*, (Çev. Mustafa Tüzer), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Tatlıoğlu, S. S. (2021, Haziran). Öğrenmeye sosyal- bilişsel bir bakış: Albert Bandura. [Online Dergi]. Elde edilme tarihi: 20 Kasım 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1622510>
- Trend, D. (2008). *Medyada şiddet efsanesi – eleştirel bir giriş*. (Çev. Gül Bostancı). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları. (Kitabın Orijinal Basımı 2006).
- Türk Dil Kurumu. (1966). Türkçe sözlük (4. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yıldırım, B. (2015). *İçerik çözümlemesi yönteminin tarihsel gelişimi uygulama alanları ve aşamaları*. (Ed. Besim Yıldırım). İletişim Araştırmalarında Yöntemler – Uygulama ve Örneklerle. Konya: Literatürk Academia Yayınları, s. 105-153.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Öğretim Görevlisi Hüseyin AÇAR %50; Doç. Dr. Ülhak ÇİMEN %50 oranında katkı sağlamıştır.